

De Grote kartuizerslak *Monacha cantiana* (Montagu, 1803) in Limburg

Gerard Majoor, Walther van der Coelen & Stef Keulen

The Kentish snail *Monacha cantiana* (Montagu, 1803) in the province of Limburg

Summary. The Kentish snail *Monacha cantiana* (Montagu, 1803) is common in the west of the Netherlands. On the other hand the species is rare in the province of Limburg, in the southeast of the country. Data on its occurrence in Limburg date back to 1928-1958. Recently some specimens were found along the river Meuse, i.e. in Maastricht (2018) and in Roermond (2020). No populations could be demonstrated at those sites. However, on 5 September 2020 a population was discovered along the Zandbeek brook in Geulle, at approximately one km distance from the river Meuse.

Historie

De Grote kartuizerslak *Monacha cantiana* (Montagu, 1803) is in Nederland algemeen in een brede strook langs de westkust (Jansen, 2016; www.verspreidingsatlas.nl). De soort is ook aangetroffen in het noordoosten van Groningen (Janssen, 1980; Luijten, 2020) en in de Millingerwaard bij Nijmegen (Bij de Vaate, 1999). Het actuele voorkomen van de soort in de provincie Limburg is onduidelijk. Zowel Gittenberger *et al.* (1970, 1984) als Jansen (2016) geven op verspreidingskaarten van de soort aan dat hij in Zuid-Limburg voorkomt, in respectievelijk twee hokken en één hok. In de Nederlandse Databank Flora en Fauna (NDFP) wordt de soort in Zuid-Limburg van vóór 1990 uit drie 10-km hokken vermeld: met één waarneming uit hok 187-317 (Epen; 1929), met twee waarnemingen uit hok 192-313 (Partij bij Wittem; 1928 en 1958) en drie waarnemingen uit hok 187-317 (Gerendal, Oud-Valkenburg; 1946, 1948 en 1958). Bovendien is er een melding uit 1951 uit de buurt van Castenray in Noord-Limburg. Die vindplaats wordt beschreven als “watertoren”, wellicht de ‘watertoren’ van de ruïne van kasteel Geijsteren?

Recentere vermeldingen van de Grote kartuizerslak in Limburg op Waarneming.nl worden zelden onderbouwd met foto's die onmiskenbaar die soort laten zien (www.waarneming.nl). Soms wordt zelfs een op de foto herkenbare Kleine kartuizerslak als Grote kartuizerslak aangemeld. Zonder (fotografisch) zicht op de navel van het slakkenhuis kan er verwarring optreden met bruinrode onvolgroeide exemplaren van een tuinslak *Cepaea spec.* of bruinrode exemplaren van de Struikslak *Fruticicola fruticum* (fig. 1).

Vondsten langs de Maas

Een uitzondering zijn de waarnemingen van Dion Nijskens van 2 mei en 23 juli 2020 uit de Weerd en de Sneppen bij Roermond (www.verspreidingsatlas.nl). Hoewel er geen foto is bijgeleverd waarop de navel van het huisje is te zien, zijn de meeste deskundigen (NDFP validatoren; persoonlijke mededeling Wim Maassen) het erover eens dat de bij de waarneming van 23 juli geleverde foto's de Grote kartuizerslak laten zien. Drie leden van de Mollusken Studiegroep Limburg (MSL) hebben het gebied bezocht op 30 april 2020, maar vonden geen exemplaar van de Grote kartuizerslak.

De vondst van Dion Nijskens is bijzonder, maar geen primeur voor Limburg. Want een paar jaar eerder, op 7 april 2018, vond

Fig. 1. Struikslak (links) en Grote kartuizerslak (rechts); bovenzijden (boven) en onderzijden (onder). Foto's Stef Keulen.

Fig. 2. Vindplaats van de Grote kartuizerslak langs de oever van de Zandbeek in Geulle, onderlangs de oostelijke dijk van het Julianakanaal. Foto Gerard Majoor.

Fig. 3. Grote kartuizerslak uit Geulle, Zuid-Limburg. Foto Stef Keulen.

de tweede auteur in een ruige vegetatie ten noorden van de Overlaat in het Afvoerkanaal in het Maastrichtse stadsdeel Bosscherveld twee levende exemplaren van de Grote kartuizerslak (schelpen opgenomen in de collectie van Stef Keulen). De determinatie daarvan is destijds anatomisch bevestigd door Wim Maassen. De locatie is daarna herhaaldelijk bezocht, maar de Grote kartuizerslak werd er niet teruggevonden.

Vondst in Geulle

De twijfel over het voorkomen van een populatie van de Grote kartuizerslak in Limburg bleef bestaan. Maar op 10 augustus 2020 vond de eerste auteur op de buitenzijde van de oostelijke dijk van het Julianakanaal, ongeveer 300 m ten noorden van de brug bij Geulle, een leeg verweerd huisje van de Grote kartuizerslak. Op 5 september werd die locatie opnieuw bezocht door drie leden van de MSL: door Jan Koert samen met de eerste en de laatste auteur. Halverwege het dijklichaam werd opnieuw een leeg huisje gevonden. Onderaan de dijk, onder val- en kaphout van oude populieren, werden enkele levende juveniele exemplaren gevonden. Levende volgroeide dieren bleken zich op te houden op en onder overhangende vegetatie langs de Zandbeek, die ter plekke onderlangs de dijk van het Julianakanaal stroomt (fig. 2). Er werd daar in korte tijd moeiteloos een aantal exemplaren verzameld (fig. 3).

Er is dus minstens één populatie van de Grote kartuizerslak in Zuid-Limburg. De incidentele vondsten bij Maastricht en Roermond betreffen mogelijk individuen die door de Maas zijn aangevoerd. Het is theoretisch denkbaar dat zich uit een dergelijke stranding ter plaatse een populatie vormt, maar dit is tot nu toe niet waargenomen. Het is wel een raadsel wat de bron van die veronderstelde aanvoer door de Maas zou zijn. In België zijn waarnemingen van de Grote kartuizerslak in het stroomgebied van de Maas dun gezaaid (www.waarnemingen.be).

Dankwoord

Dank aan Jan Koert en Louis Reutelingsperger voor suggesties bij een eerdere versie van dit artikel en aan Wim Maassen voor de anatomische determinatie van de exemplaren van de Grote kartuizerslak van Bosscherveld, Maastricht.

Geraadpleegde bronnen

- BIJ DE VAATE, A., 1999. Mollusken verzamelen in de Boven-Rijn en de Millingerwaard. – Correspondentieblad (CB) van de Nederlandse Malacologische Vereniging 305: 50-52. Plus aanvulling/rectificatie in CB 309 (1999): 95.
- JANSEN, E.A., 2016. Veldgids slakken en mossels - land en zoetwater. – KNNV uitgeverij, Zeist.
- JANSEN, A.W., 1980. *Monacha cantiana* levend aangetroffen in de provincie Groningen. – Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging 195: 1013-1014.
- GITTENBERGER, E., W. BACKHUYS & TH.E.J. RIPKEN, 1970. De landslakken van Nederland. – KNNV uitgeverij, Amsterdam.
- GITTENBERGER, E., W. BACKHUYS & TH.E.J. RIPKEN, 1984. De landslakken van Nederland. – KNNV uitgeverij, Hoogwoud.
- LUIJTEN, L., 2020. Even voorstellen. – Spirula 422: 7-8.
- NEDERLANDSE DATABANK FLORA EN FAUNA. www.verspreidingsatlas.nl/S76800#. Geraadpleegd 19-10-2020.
- WAARNEMING.NL. www.waarneming.nl. Geraadpleegd 19-10-2020.
- WAARNEMINGEN.BE. www.waarnemingen.be. Geraadpleegd 20-10-2020.

Adres van de auteur

gmajoor87@gmail.com